


Makalenin Türü : Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi : 24.06.2024
Kabul Tarihi : 30.07.2024



 <https://doi.org/10.29029/busbed.1503878>

28 ŞUBAT ROMANLARI -SAKLI KİTAP ÖRNEĞİ-


Mehmet ÖZGER¹

ÖZ

Osmanlının son dönemlerinden bugüne birden çok darbe yapılmıştır. Darbe dönemleri; özgür iradenin, seçme hakkının, bireysel özgürlüklerin rafa kaldırıldığı, demokratik yönetimin sekteye uğradığı zamanlardır. Edebi eserleri toplum ve tarihten ayrı düşünmek mümkün olmadığı için bu dönemlerin sosyo-politik problemleri doğal olarak edebî eserlere de yansımıştır. 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980 ve sonrasında 28 Şubat 1997 ve 15 Temmuz 2016 tarihlerinde yapılan darbeler, Cumhuriyet tarihinin kayda geçen darbeleridir. Her darbeden sonra darbeye dair romanlar, şiirler, öyküler yazılmıştır. Nitekim 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül hakkında yazılmış romanlar edebiyat tarihinde yerini almıştır ancak 28 Şubat Darbesi hakkındaki eserlere pek de değinilmemiştir. 28 Şubat Darbesi'ni konu edinen yaklaşık olarak yirmi civarında roman, yüzlerce öykü ve bir o kadar da şiir yazılmıştır.


Hemen her darbe romanının temel konu ve izleklerinden olan fiziksel/psikolojik şiddet, sorgu, hapisane, sansür/otosansür, toplumsal baskı, devletin kurumlarının ideolojik aygıtlar olarak kullanılması ve sürgünlük 28 Şubat romanlarının da temel problemleri olarak görülebilir. Bu temalara ek olarak 28 Şubat'a özgü konu ve izlekler ise şunlardır: başörtüsü, ikna odaları, başörtüsü eylemleri. Başörtülü bir kadın yazar olarak Sibel Eraslan, *Saklı Kitap* adlı romanında dönemin sosyo-politik sorunlarını eserine yansıtmıştır. 28 Şubat romanlarının genel karakteristiği Sibel Eraslan'ın *Saklı Kitap* adlı romanında da göze çarpmaktadır.

Anahtar Kelimeler: 28 Şubat, Darbe, Roman, Başörtüsü, İkna odaları.

¹ Doç. Dr., Malatya Turgut Özal Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mehmet.ozger@ozal.edu.tr,  <https://orcid.org/0000-0001-5341-2859>

Article Type : Research Article
Date Received : 24.06.2024
Date Accepted : 30.07.2024



 <https://doi.org/10.29029/busbed.1503878>


28 FEBRUARY NOVELS -SAKLI KİTAP EXAMPLE-

Mehmet ÖZGER¹

ABSTRACT

The last periods of the Ottoman Empire and the Republic of Turkey witnessed many coups. Coup periods are times when free will, the right to vote, and individual freedoms are shelved and democratic governance is interrupted. Since it is impossible to think of literary works separately from society and history, the socio-political problems of these periods were naturally reflected in literary works. The coups of May 27, 1960, March 12, 1971, September 12, 1980, and then February 28, 1997, and July 15, 2016, are the coups recorded in the history of the Republic. After each coup, novels, poems and stories were written about the coup. As a matter of fact, novels written about May 27, March 12 and September 12 have taken their place in the history of literature, but the works about the February 28 Coup have not been mentioned much. Approximately twenty novels, hundreds of stories and as many poems have been written about the February 28 Coup. Physical/psychological violence, interrogation, imprisonment, censorship/auto-censorship, social pressure, the use of state institutions as ideological devices and exile, the main themes and themes of almost every coup novel, can be seen as the main problems of the February 28 novels. In addition to these themes, the topics and themes specific to February 28th are headscarf, persuasion rooms, and headscarf protests. As a headscarved woman writer, Sibel Eraslan reflected on the socio-political problems of the period in her novel *Saklı Kitap*. The general characteristics of February 28 novels are also visible in Sibel Eraslan's *Saklı Kitap* novel.

Keywords: February 28, Coup, Novel, Headscarf, Persuasion rooms.

¹ Assoc. Dr., Malatya Turgut Özal University, Faculty of Social and Human Sciences, Department of Turkish Language and Literature, mehmet.ozger@ozal.edu.tr,  <https://orcid.org/0000-0001-5341-2859>

1. 28 ŞUBAT ROMANLARI

Türkiye siyasi tarihinin bir gerçeği olan darbeler, genel anlamda edebiyatı, özelde romanı etkilemiştir. 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül, 28 Şubat, 27 Nisan e-muhtıra ve en son darbeden çok işgale benzeyen 15 Temmuz darbeleri doğal olarak toplumun içinde yaşayan roman yazarlarını da derinden etkileyen toplumsal travmalardır. Hemen her darbeden sonra bu travmatik olayları işleyen romanlar yazılmıştır. Bireysel olarak insanın yarının acısını aynı anda değil de biraz sonra hissetmesi gibi, toplumsal travmaların da eserlere belli bir zaman sonra yansıdığı görülür. 28 Şubat dışındaki darbeleri işleyen romanlar yazılmış, hatta o romanlar hakkında çalışmalar da yapılmıştır. 28 Şubat romanları hakkında hemen hemen hiç çalışma yapılmamıştır denebilir. Bunda dönemi işleyen roman sayısının azlığı kadar darbeden etkilenen kesimin kültürel iktidar ile olan bağlantısı da önemlidir. Kültürel iktidar, sadece siyasal iktidar ya da ekonomik güç ile elde edilecek bir alan değildir. Kültürel iktidara sahip olmak, kimi zaman on yıllar, belki de daha uzun zaman alır. Darbe sonrasında darbenin mağduru olan İslamcı kesimin iktidara gelmesi bir tür rehavete sebep olmuş, dönemin acılarının unutulması/unutturulmasını sağlamıştır denebilir.

28 Şubat Darbesi mağduru yazarların bile bazen bu dönem romanından haberdar olmadığı görülmektedir. Yaklaşık olarak yirmi civarında 28 Şubat romanı olduğu; bunların bir bölümünün edebî olarak sağlam kurgu ve üslup özellikleri taşıyan romanlardan oluştuğunu söylemek mümkün. Yazınsal olarak 28 Şubat romanı var diyebilmek için sağlam kurguya sahip, başarılı birkaç romanın sayısal olarak yeterli olduğu söylenebilir. 12 Mart romanları da sayısal olarak on romandan fazla olmamasına karşın 12 Mart romanı literatüre girmiştir. Yaklaşık yüz elli civarında 12 Eylül romanı olmasına karşın orada da en fazla yirmi civarında başarılı roman çıkar (Özger, 2012). Üstelik bir dönem romanı için sayısal çokluktansa daha fazla nitelik ön planda olmalıdır. Nitelikli birkaç roman bile dönemin karakteristiğini vermesi bakımından yeterli olabilir.

28 Şubat'ı hazırlayan süreci anlatan romanlar arasında Halime Toros'un *Halkaların Ezgisi* (1997), Mehmet Efe'nin *Mızraksız İlmihal* (1997), Gül Aslan'ın *Bizi Ayıran Duvar* (1999), Sevgi Engin'in *Bir Nehir Gibi* (2004) romanları sayılabilir. Doğrudan 28 Şubat'ı işleyen romanlar arasında şunları sayabiliriz: Ahmet Kekeç'in *Yağmurdan Sonra* (1999), Hakan Albayrak'ın *Ebuzer* (2002), Yıldız Ramazanoğlu'nun *İkna Odası* (2003), Fatma Barbarosoğlu'nun *Medya Senfoni* (2008), Zeki Bulduk'un *Ayaküstü Sevişmeler* (2011) ve *Bir 28 Şubat Romanı* (2015), Mehmet Kara'nın *Düştü Kördüğüm* (2012), Sibel Eraslan'ın *Saklı Kitap* (2013), Güray Süngü'nün *Mehmet'i Yaralayan Serçe Parmağı* (2017), Selçuk Orhan'ın *Kırk Hadis* (2018), Nurgül Yakın'ın *Bir 28 Şubat Romanı Ergenekon'un Çocukları* (2018), Emine Batar'ın *Karanlık Rüzgâr* (2021), İbrahim Aslaner'in *Karla Karışık* (2021), Maruf Öztoprak'ın *Bin Yıl Bir Gün* (2021) ve İsmail Özen'in *Karlı Bir Gece Vakti* (2022) adlı romanları doğrudan 28 Şubat Darbesi'ni konu alan romanlardır. Orhan Pamuk'un *Kar* (2002) ve Mehmet Eroğlu'nun *Emine Fay Kırığı 2* (2020) adlı romanları ise dönemi fon olarak kullanır.

2. DARBE ROMANLARININ GENEL KARAKTERİSTİĞİ

Darbe romanları tabiatı gereği dışsal bir etkinin sonucu olarak yazıldığı için, romanların temel problemleri de söz konusu etkinin özelliklerine göre şekil almaktadır. Darbeler, sosyo-politik bir sürecin devamı olarak görüldüğünden romanlar sosyo-politik problemleri konu edinir. Bu mesele bir yandan romanların varlık gerekçesi iken öte yandan romanların yazınsallığını olumsuz yönde etkiler. Çünkü genelde darbeyi işleyen romancılar, darbeden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmişlerdir. Bireyin yaşadığı bu olumsuzluklar, yazarın edebi eserini kurarken karakter oluştururken ya da tasvir yaparken olabildiğince yoğun, negatif eleştirel bir tutum sergilemesine sebep olur. İkinci problem ise roman yazarı mağdur ise daha çok anılarından yararlanma yolunu tercih edebilir. Bundan dolayı romanların kurgusal tarafı zayıf kalacağı için roman, bir anı- romana dönüşebilir. Romanlarda anıların kullanılmasında bir beis olmamakla birlikte gerçeklik- kurgu dengesi ayarlanmadığı takdirde romanın kurgusu zayıf kalabilmektedir.

Darbe romanlarındaki anlatıcıların genelde yazar anlatıcı ve ben anlatıcı olduğu görülür. Özellikle kahraman bakış açısının ve ben anlatıcının romanlarda tercih edildiği söylenebilir. Bu anlatıcının kullanımı anlatıyı daha inandırıcı kılmaktadır.

Darbe romanlarındaki kurgular değişmekle birlikte genel olarak bir ideolojiye mensup kahramanların yine ideolojik sebeplerle mağdur edildiği söylenebilir. 12 Mart romanları daha çok Sol'un, 12 Eylül romanları Sol ve Sağ'ın 28 Şubat romanlarında ise İslamcılarının mağdur olarak romanlara yansıdığı görülür. Başörtüsü yasağı üzerinden öğretilen ve öğrencilerin mağdur edilmesi, ikna odalarındaki psikolojik işkenceler, sürgünlükler, parçalanmış hayatlar romanların kurgusuna yön veren temel izleklerdir.

Darbe romanlarının kişi kadrosunda genelde öğrenciler yer almaktadır. Bunun temel sebebi ise darbelerin genel olarak belli ideolojik yapılara karşı yapılmış olması ve en ideolojik yapılanmaların da üniversitelerde yapılmış olmasıdır. Öğrencilerin dışında akademisyenler, öğretmenler ve genel olarak okumuş insanlar darbe romanlarının kişi kadrosunda yer almaktadır. Darbelerin ideolojilere karşı yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda iki kategorik yapı ortaya çıkmaktadır: darbeyi yapanlar, birbirine karşıt ideolojiler. 28 Şubat romanları özelinde ise darbeciler ve İslamcı öğretmen ve öğrenciler yer almaktadır.

Zaman olarak genelde darbe romanları, üzerinden uzun zaman bile geçmiş olsa doğal olarak darbe zamanlarını ele alır. Anlatma zamanı ile olay zamanı birçok romanda aynı zaman diliminde gerçekleşirken bazen de geriye dönüş (flashback) tekniği ile geçmiş zaman anlatılmaktadır. Romanların yazma zamanları ise genellikle bütün darbe romanlarında olduğu gibi darbeden sonraki bir zamana tekabül etmektedir. Sosyal problemlerin edebi esere girmesi için aradan bir zamanın geçmesi gerekmektedir. Bununla birlikte darbenin üzerinden uzun zaman geçmiş bile olsa darbeyi anlatan romanların yazıldığı görülmektedir.

Darbe romanlarının mekânları genellikle sorgu odaları ve hapishaneler gibi psikolojik ya da fiziksel işkencelerin yapıldığı mekânlar olarak karşımıza çıkar. Sorgu odaları ve hapishaneler mekânsal olarak merkezi olmakla birlikte darbeden kaçan kişilerin kaçma süreçleri ya da yurtdışı gibi sürgünlükleri ikincil mekânlar olarak görülebilir. Darbe romanlarında çevresel mekânlar kadar algısal mekânlar da önemlidir. Algısal mekânlardan labirent mekânlar, psikolojik olarak roman kişilerinin sıkışmışlığını göstermesi bakımından önem arz eder.

28 Şubat Darbesi'ni işleyen romanlarda mutlaka ikna odaları ve miting meydanları da mekân olarak kullanılır. Kamusal alanlardaki başörtüsü yasakları sebebiyle okullar, üniversiteler ve öğrenci evleri romanlardaki merkezi mekânlar arasındadır.

2.1. Bir 28 Şubat Romanı Olarak *Saklı Kitap*

Sibel Eraslan, İstanbul Hukuk Fakültesi mezunu bir gazetecidir. Bir yandan gazetelerde köşe yazıları yazarken bir yandan da edebiyat dergilerinde öyküleri yayımlanan bir yazardır. Eraslan, öykünün yanı sıra romanlar da kaleme almıştır. İnsan hakları, kadınların eğitimi ve istihdamı ve kadın haklarıyla ilgili inisiyatiflerde görev almıştır. Yazarın öyküleri *Teklif*, *İmza*, *Dergâh*, *Mostar* ve *İtibar* dergilerinde, köşe yazıları ise *Star* gazetesinde yayımlanmıştır. 28 Şubat Darbesinin bir tanığı hatta mağduru olması bakımından darbeyi işleyen *Saklı Kitap* adlı romanını yazmıştır. *Saklı Kitap*, 2013 yılında Timaş Yayınları tarafından basılmıştır. *Balık ve Tango* (2014), *Parçası Benden* (2014), *Babam İçin Beyaz Bir Kuğu* (2016), *4 Defter* (2016), ve *Ayrılık Üzüntülerin Annesidir* (2021) adlı öykü kitapları; *Can Parçası Hz. Fatma* (2006), *Çöl/Deniz Hz. Hatice* (2009) ve *Nil'in Melikesi* (2011) adlı romanları vardır.

2.1.1. Olay Örgüsü

Olay örgüsü ve kurgusal yapı anlatıya bağlı metinlerin bel kemiği niteliğindedir. En az iki kişinin arasındaki münasebetlerin bir yer ve zamana bağlanarak anlatılması olay örgüsünü doğurur (Aktaş, 2005: 46). Şerif Aktaş, roman kişileri arasındaki münasebetleri istemek, iletişimde bulunmak gibi birkaç eyleme indirger. 28 Şubat romanları bağlamında bu kiplikler ele alındığında darbeyi yapanların isteği, başörtüsü takanların başlarındaki örtüyü indirerek başörtüsü takmayı, dini bir yaşam biçimi olarak benimseyenleri “kamusal alan” olarak tabir ettikleri çalışma ve yaşama alanlarından uzaklaştırmaktır. Bu maksatla kurulan Batı Çalışma Grubu adlı oluşumdaki çalışanların görevi, kamusal alanda yukarıda sözü edilen niteliği taşıyan kişilerin siyasi sembol olarak gördükleri başörtülerini çıkartmak, eğer çıkartmıyorsa onları kamudan uzaklaştırmaktır. Kadınlarda başörtüsü sembol iken erkeklerde de dini bir yaşam süren çalışanların ve öğrencilerin mümkünse kamudan uzaklaştırılması, değilse ülkenin uzak şehirlerine sürgün edilerek tedip edilmesi amaçlanmaktadır. *Saklı Kitap* da diğer 28 Şubat romanlarında olduğu gibi bu şekilde bir genel şablon üzerine kuruludur.

Roman, kısa bir girişten sonra şu başlıklar halinde bölümlenmiştir. “İkna Odası’ndan Kaçış”, “Koca Kız”, “90 Kilometre”, “Denizkızı”, “Acil Çıkış Kapısı”, “Kızkovalayan”, “KESİK SAÇLI KIZLAR ÇETESİ”, “SRY”, “SHRYSF”, “MHDVRN”, “MCD”, “GLSTN”, “DRY”, “BLKS SKRYL”, kitabın sonunda da anlatıcının BLKS’ye yazmış olduğu mektuplar yer almaktadır. Romanın kurgusal yapısı şu şekilde özetlenebilir: Hukuk Fakültesi’nde okuyan anlatıcının başörtüsünü çıkarmak istememesi sebebiyle okuldan atılması ve yurtdışında okumak üzere ülkeden ayrılması; ülkeden ayrılırken başından geçenleri geriye dönüş tekniği ile okura sunması. Ülkeden ayrılmadan önce kendisi gibi başörtülü olan öğrenciler ve çalışan arkadaşlarının maruz kaldığı baskıları yedi kişi üzerinden ele alması olarak özetlenebilir. İkna odasından kaçıştan sonra çocukluğu ile bazı anılarını anlatan anlatıcı, ikna odasında arkadaşlarının ismini vermesini isteyen görevlilere Ashab-ı Kehf’teki yedi kişinin adını verir. Yedi Uyurlar gibi kıymetli gördüğü yedi arkadaşının ve onlarla olan ilişkisinin hikâyesini anlatmaya başlar. Bu kişilerin adlarının sessiz harflerini yazması da o dönemdeki kod adı kullanma geleneğine uygun olarak tertip edilmiştir.

Yukarıda sözünü ettiğimiz 28 Şubat romanlarının genel şablonunu, *Saklı Kitap* romanı için Ramazan Korkmaz’ın Kora şemasına göre şu şekilde göstermek mümkündür:

Tablo1.*Kora Şeması (Korkmaz 2015: 103).*

	Tematik Güç	Karşı Güç
Kişiler	Anlatıcı kahraman SRYYY (Süreyya) SHRYSF (Seher Yusuf) MHDVRN (Mahidevran) MCD (Macide) GLSTN (Gülistan) DRY (Derya) BLKS SKRYL (Belkıs)	Darbeciler Batı Çalışma Grubu İkna Ekibi Asker ve polis Cemil Cemil'in annesi ve halası
Simge	Başörtüsü Saçlarını kazıtmak Kuran-ı Kerim Eski Diller Atölyesi Meydanlar	Şapka Peruk Cop İkna Odaları Karakollar
Değer	İnanç özgürlüğü Özgürlük Masumiyet Kişi hak ve hürriyetleri Seçim	Jakoben laiklik Esaret Değersizlik Despotluk Darbe

Yazarın tezine göre düzenlenen bu şemada Tematik gücü temsil eden anlatıcı ve arkadaşları ya şapka ve peruk giyerek okuyacak veya çalışacaktır ya da okullarını veya işlerini bırakacaklardır. Nitekim tematik gücü temsil eden kişiler okullarını ve işlerini inançları uğruna bırakırlar. Kutsal metinlerde geçen Yedi Uyurlar'ın Roma zulmünden kaçmaları gibi onların bazıları ülke dışına çıkar bazıları da görevlerini bırakarak kendi memleketlerinde bir şekilde yaşamaya çalışırlar. Romanda darbeyi temsil edenler, jakoben bir şekilde, dindar olarak tanımladıkları kişileri adi suçlular gibi değersizleştirerek onları yok saymaya çabalarlar.

Tek halkalı bir olay örgüsüne sahip olan *Saklı Kitap*, anlatıcının anlattıkları üzerine kurgulanmıştır. Anlatıcının başından geçenler ve şahit oldukları romanın kurgusunu belirlemektedir.

2.1.2. Karakterler

2.1.2.1. Başkarakter

Bir romanın olmazsa olmazlarından biri de kişi kadrosudur. Tek halkalı olay örgülerinde en önemli kişi başkahramandır. Başkahraman ya da başkişinin yapıp ettikleri romanın genel yapısını belirler. Anlatıcı konumundaki başkişi İstanbul'da Eğitim Fakültesini bitirir ve öğretmenlik yapmaya başlar. Aynı zamanda master yapmak için üniversiteye başvuruya gelir ancak sorgucular onu ikna odasına alırlar. Darbecilerin baskılarından dolayı hem öğretmenlikten hem de masterdan vazgeçmek zorunda kalır.

Anlatıcı kahramanın çocukluk dönemi, dindar bir ailede geçer sonraki zamanlarda da dindar kimliğinden dolayı düşüncesine yakın STK'larda görev almış ve dindar bir arkadaş çevresine sahip olmuştur. İkna odasında başörtüsünü çıkarması yönündeki baskılara karşı çıkınca işini bırakmak zorunda kalır. Baskılara rağmen, arkadaşlarının isimlerini vermez. Hâkimlik sınavlarına hazırlanan Cemil ile nişanlıdır. Ancak yaşadığı olaylardan sonra Cemil, kariyerine bir zarar gelecek düşüncesinden hareketle nişanı bozar. Anlatıcı kahraman, ülkeyi terk ederek master yapmak için Viyana'ya gider. Anlatıcı kahraman, dindar kimliği sebebiyle yaşadığı bu travmatik olaylardan sonra psikolojik olarak yıkılmış durumdadır.

2.1.2.2. Norm Karakterler

Tematik gücü temsil eden anlatıcının yedi arkadaşı, norm karakter olarak da adlandırılan olumlu kişilerdir. Bunlar, Süreyya, Seher Yusuf, Mahidevran, Macide, Gülistan, Derya ve Belkıs'tır.

Süreyya, Astronimide master yapan babasının öğrenciler için tahsis ettiği apartmanda kalan, onlara ablalık ve rehberlik yapan, alçakgönüllü, sevecen bir kişilik yapısına sahiptir (Eraslan, 2016: 75). Aslen Bitlisli bir aileye mensup olan Süreyya, Arapça ve İngilizceyi iyi derecede konuşabilmektedir. Romanda koruyan, kollayan kimliğiyle yer alır. Süreyya, illegal örgütlere mensup olmaktan yargılanmıştır.

Seheryusuf, anlatıcının sınıf arkadaşı Sevda'nın ablasıdır. Çok zor şartlarda okuyan iki kardeşin babaları hastadır. Sevda, başörtüsü yüzünden okuldan atılır, Seheryusuf, Biyoloji alanında master yaparken aynı zamanda bir klinikte çalışır. Ancak o da kardeşi gibi hem okulundan hem de işinden atılır. O sırada babaları vefat eder. Kırılgan bir kişilik yapısına sahip olan Seheryusuf, altı ay hapis cezası alır, hapiste iken kanser hastalığına yakalanır ve vefat eder.

Mahidevran, ODTÜ Fizik bölümünü başörtüsü yüzünden bırakır, Marmara Hukuk Fakültesi'ni kazanır, son sınıf öğrencisidir. Mahidevran, on parmağında on marifet denecek denli hünerli bir kişidir. Fiziksel olarak boylu poslu ve güzel bir kızdır. Her türlü makineyi tamir edebilen, kaligrafi yapan, spordan alan, beş altı dil bilen zeki bir kızdır (Eraslan, 2016: 94-95). Mahidevran da yasaklar yüzünden okulu bırakıp memleketine döner, çiftçilik işlerinde babasına yardım ederken hasbel kader bir ABD'li heyetle karşılaşır. İngilizcesi iyi olduğu için onlarla iletişim kurar, durumunu öğrenen yabancılar ona yardımcı olur ve altı ay sonra ABD'de okumak üzere kabul alır.

Macide, dindar kimliği fazlasıyla ön planda olan, STK'larda başörtüsü ile ilgili her türlü eylemi organize eden teşkilatçı yapıya sahip bir öğrencidir. Macide, trafik kazasında vefat eder.

Gülistan başörtüsü yasakları sebebiyle okulunu bırakır bir askeri pilot ile evlenir. Çocukları olur ancak çocuk özürdür. Gülistan, başörtülü olduğu için askeri lojmanlar ve hastaneye alınmaz. Bir süre ayrı yaşarlar ama askeri yetkililer, kocasına kesinlikle karısından ayrılması gerektiğini söyler. Gülistan'ın kocası Arslan, YAŞ kararları ile askerden atılır. Karı koca beraber ambalaj işi yaparak geçimlerini sağlamaya çalışır.

Babası erken yaşta vefat eden Derya, bir yandan annesine bir yandan da dört kız kardeşine annelik yapar, sahiplenir, anlatıcı ona "ebedi abla" (Eraslan, 2016: 128) der. Derya, anaokulunda öğretmenlik yapmaktadır, darbe sürecinde o da başörtüsü sebebiyle çok sevdiği işinden atılır. Memleketinde bir tuhafiyeye dükkânı açar.

Soruşturma geçirenler arasında öbürlerinden ayrıksı duran Belkıs'tır. Belkıs, başörtülü olmadığı gibi doğrudan siyaset ya da siyasi meselelerle ilgisi olmayan bir insandır. Ancak hem İknacıların hem de anlatıcının ona yüklediği sembolik anlamlar bakımından önem arz etmektedir. Belkıs, Eski Diller Atölyesi'nde Osmanlıca öğreten bir kişidir. Bu özelliğiyle darbecilerin hedefindedir. Belkıs üzerinden anlatıcı, Türkiye'deki despot modernleşirmeci anlayış ve darbe dönemindeki jakoben laiklik zihniyeti ile hesaplaşma imkânı bulur. Darbeciler sadece siyasi olarak dindarlarla hesaplaşma içinde değil, aynı zamanda Osmanlı düşüncesi ile de hesaplaşma içindedir. Bu sebeple anlatıcı, Belkıs'a ayrı bir önem verir. Belkıs, eski plaklara, eski kitaplara, değerli taşlara düşkün, bir şekilde Eski'yi yaşatmayı amaç edinmiş bir İstanbul hanımefendisidir. Soyu Osmanlıya dayanmaktadır. Belkıs'ın kocası bir fakültede dekanlıktır ve bu yaşam biçiminden ve zihniyetinden dolayı Belkıs'ı boşar. Boşamasa belki kendisi de dekanlık görevinden atılacaktır.

Belkıs, Osmanlı'nın kültürel belleğinin taşıyıcısı konumunda bir insandır. Bu sebeple de darbecilerin rahatsız olduğu bir kişidir. Yazar da bundan dolayı Belkıs'a ayrı bir ehemmiyet verir.

Norm karakterlerden biri de Faruk Bey'dir. Fakültede asistanlık yapan Faruk Bey, evinde Osmanlıca ve Farsça kitaplar olduğu için yargılanır. Aynı zamanda Faruk Bey, Belkıs'ın da arkadaşıdır.

2.1.2.3. Kart Karakterler

Kart karakterler, tematik gücün karşısında yer alan hasım veya karşı gücü temsil eden kişilerdir. Kart karakterler, başkahraman ve ona yardım edenlerin karşısında yer alan olumsuz kişilerdir. *Saklı Kitap*'ta ismen zikredilen kart karakterler yer almaz. Üniversitelerin girişine kurulan İkna Odaları'nda başörtülü kızların örtüsünü çıkarması için ikna etmeye çalışan, tehdit eden kişiler, Batı çalışma Grubunun devlet kurumlarında görevlendirdiği müfettişler; yine aynı sebeplerle soruşturma ve tutuklama yapan askerler, polisler kart karakter olarak nitelenebilir. Kart karakterlerin isimsiz olması bir yandan anlatıcının onlara yüklediği olumsuz anlamla bağlantılı olmasıyla ilgili olduğu kadar bu kişilerin bir şekilde özel bir görevle görevlendirilmiş olmalarıyla da bağlantılıdır. Çünkü bu kişiler, yaptıklarından dolayı hukuki olarak yargılanmazlar tam aksine bir tür devlete hizmet ettikleri düşüncesiyle ödüllendirilirler.

Bunların dışında darbecilerin isteklerine uygun davranan kişiler de kart karakter olarak nitelenebilir. Anlatıcının nişanlısı Cemil, ikbal uğruna sevdiği kadını terk etmesiyle eserde kart karakter olarak yer alır.

2.1.2.4. Dekoratif Kişiler

Dekoratif kişiler, eserlerde birinci derecede etkili olmayan ancak eserden çıkardığımız zaman da eksikliğe sebep olan kişilerdir. Romanda Cemil'in annesi ve halaları, anlatıcının anne babası, mitinglerdeki kalabalık dekoratif kişiler olarak nitelenebilir.

2.1.3. Zaman

Saklı Kitap, bir darbe romanı olması hasebiyle zamanla mukayyet bir romandır. Çünkü darbe sürecini ele almaktadır. Bu sebeple romanın zamanı 28 Şubat darbesinin başlangıcını ve sonraki zamanı işlemektedir. Romanın sosyal zamanı 1997-2000 yılları arasını kapsamaktadır. Anlatma zamanı ise darbeden sonraki bir zamandır. Roman, anlatıcının Viyana'ya yüksek lisans için gittiği zamanla başlar ve geriye dönüş tekniğiyle geçmişi ele almasıyla devam eder. Bu bakımdan roman, daha çok geriye dönüşlerle anlatılmıştır. Mehmet Tekin, geriye dönüş için şunları söyler: "Romanda yer alan her şeyin; insanın, çevrenin zamanın, eşya ve düşüncenin bir mazisi vardır. Romancı, bu elemanlara ruh ve can vermek için fırsat buldukça geçmişe döner" (2001: 234). Özellikle romanın darbe gibi döneme bağlı bir meseleyi işlemesi geçmiş diğer romanlara oranla daha çok gündemine almak zorunda kalacaktır. Çünkü darbe romanları genel olarak darbeden sonraki bir zamanda yazıldığı için geçmiş ve geriye dönüş tekniği bu romanlarda zorunluluk mesabesinde.

2.1.4. Mekân

Olay örgüsünün olmazsa olmaz unsurlarından olan mekân, sadece olayın gerçekleşmesi için zorunlu bir unsur değil, aynı zamanda sembolik anlamlar da yüklenilebilen bir roman unsurudur.

Romandaki çevresel mekânlar; İstanbul, Ankara, Kelkit, Malatya ve Bergama'dır. İstanbul'un semtleri romanda diğerlerine oranla daha çok yer almaktadır.

Saklı Kitap için İstanbul ve Ankara sembolik nitelikleriyle ön plana çıkan iki mekândır. Çünkü anlatıcıya göre İstanbul, Osmanlıyı ve geleneği; Ankara ise Cumhuriyet'i ve özelde jakoben laikliği temsil eder. Bu bakımdan hem Ankara hem de İstanbul sembolik anlamlar taşır. 28 Şubat döneminde Ankara Sincan'da tankların caddelere çıkarılmış olması darbenin başlangıcı olarak da kabul edildiği için Ankara, 28 Şubat romanları için darbenin sembol mekânıdır.

İstanbul bir yandan Osmanlı Devleti'nin başkenti olması ve o kültürü devam ettiriyor olması bakımından önemli olduğu gibi bir yandan da darbe dönemindeki başörtüsü eylemlerinin merkezi konumundadır. Özellikle İstanbul Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi başörtüsü eylemlerinin mekânı olarak bilinir. Beyazıt Meydanı, İstanbul Üniversitesi'nin önü olduğu için birçok eylem orada yapılmıştır. Jann Asman'ın *Kültürel Bellek* kitabında "nesnel belleği" (2001: 39) başlığı altında nesnelere ve mekânı kültürel belleği temsil eden önemli bir kültür taşıyıcısı olarak kabul eder. İstanbul'un hemen her tarihsel yapısı kültürel belleğin bir parçasıdır. Camiler, saraylar, yalılar, çeşmelerin her biri geçmişin yaşam biçimini günümüze taşıması bakımından önemlidir. Anlatıcı da bu açıdan mekânsal olarak İstanbul ve Ankara'yı karşıt mekânlar olarak okura sunar. Anlatıcı kahramanın kendi yaşamı için de iki şehir, duygusal ve sembolik anlamlara sahiptir. Nişanlısı Cemil Ankara'da stajyer hâkimdir. Cemil, darbecilerin baskısından dolayı kendisini terk eder. Bu açıdan Ankara duygusal olarak da anlatıcı kahraman için algısal açıdan labirent mekânıdır.

Romanın geneline algısal mekânlar açısından bakıldığında geniş planda İstanbul aynı zamanda bir çevresel mekân olmakla birlikte algısal olarak geniş mekân/içtenlik mekânıdır buna karşın Ankara hem anlatıcı kahraman için hem de genel anlamda darbenin başladığı, tankların yürütüldüğü bir mekân olması bakımından yutucu, dar ve labirentleşen bir mekânıdır. Ramazan Korkmaz, labirent mekânın özelliklerini şu şekilde açıklar: "Kapalı ve dar mekân kavramı, fiziksel anlamdaki kapalılık/açıklık durumunu içermez; algı nitelikli ve göreceli bir kavrayışa gönderme yapar. Bu mekânlarda kişi; zaman, mekân ve onun tüm elemanları ile çatışma durumundadır. (...) Anlatıdaki mekânın yalıtıcı niteliği, içinde yaşayan kişiyi dış dünyadan ve diğer insanlardan hatta kendi güçlerinden bile koparabilir" (Korkmaz, 2021:21). Korkmaz'ın açıklamalarından hareketle romanın temel meselelerinden olan ikna odaları tamamen labirentleşip kişileri kendi benliklerinden koparan bir yer haline gelir. Bu mekânlar çevresel olarak bakıldığında da kapalıdır ancak asıl kapalılık/darlık algısal olarak kişilerin kendilerine yabancılaşması ve öz değerlerinden kopma/koparılmalarıyla ilgilidir. Çünkü yıllarca başları kapalı olan bu kişiler ya eğitimlerini terk etmek ya da başörtülerini çıkarmak ikilemi ile karşılaşacaktır. Yapılan tercihin sonucu her iki şekilde de kişiyi umutsuzluğa sürükleyecek ve bir travma oluşturacaktır. Başını açarak eğitime devam ettiğinde özsaygısını yitirecek, başını açmamayı tercih ettiğinde eğitim hayatı bitecektir. Bu açıdan ikna odası, romanda en belirgin labirent/yutucu mekân olarak belirmektedir: "Yuvarlak içine alınmış, kısırlanmış, kapatılmış, ikna edilmesi gereken tehlikeli bir 'T'den ibaret, küpeli muhatabının nazarında (...) Sanki büyük bir merceğin altına koymuşlar onu. Küçülmüş küçülmüş mikroskop altındaki bir yabancı doku kadar küçülmüş gibi hissediyor kendini..." (Eraslan, 2016:17). T'nin türbanlıların dosyalarının üzerine yazılan özel bir işaret olduğunu da belirtmek gerekir.

Algısal olarak geniş ve içtenlik mekânı olarak romanda başörtülü kızların kaldığı yurda benzeyen Soley Apartmanı gösterilebilir. Gerçekte orası da kapalı mekândır ancak gerek kahraman anlatıcının gerekse orada kalan kızların psikolojisine bakıldığında apartman, orada kalanların ruhlarına iyi gelen, kendilerini besleyen, birbirine anne şefkati besleyen kişilerin kaldığı besleyici ve geniş bir mekândır.

2.1.5. Bakış Açısı ve Anlatım Teknikleri

Bakış açısı bir eserin nasıl kurgulanacağını belirler. Nasıl bir anlatıcının seçildiği roman açısından önemlidir. *Saklı Kitap*, kahraman anlatıcının bakış açısını yani ben anlatıcıyı kullanmıştır. Her anlatıcının kendine has olumlu ve olumsuz tarafları vardır. Ben anlatıcının imkânı, yazar anlatıcıya oranla daha düşük olmakla birlikte, daha samimi bir anlatım biçimi olduğu için okurda olumlu etkiler uyandırır.

28 Şubat'ı işleyen romanlar da diğer darbe romanları gibi tamamen kurgusal değil aynı zamanda anılar, yaşamışlıklardan hareketle kurgulanmıştır. Bundan dolayı ben anlatıcının anlatımı daha samimi ve okuru içeriden yakalayan bir anlatıma kavuşmaktadır. Sibel Eraslan'ın da başörtülü bir yazar olarak o dönemi yaşamış olmasından kaynaklı, ben anlatıcı ve onun tanıklıkları üzerinden eseri işleme süreci oldukça yerinde olmuştur.

Bakış açısı kadar eserde etkili unsurlardan biri de anlatım teknikleridir. Anlatım teknikleri özellikle modernist ve postmodern romanlarda eserin diğer unsurları kadar etkili hale gelmiştir. *Saklı Kitap*'ta daha çok anlatma ve tasvir etme teknikleri kullanılmakla beraber özellikle flashback olarak da adlandırılan geriye dönüş tekniği en çok göze çarpan tekniktir. Anlatıcı, Viyana'ya master için hareket etmeye başladığı andan itibaren geriye dönüşlerle geçmişte yaşadığı travmatik süreci anlatmaya başlar. Anlatıcı Viyana'ya gittiğinde Belkis Hanıma mektuplar yazar. Mektup tekniği de eserlerde kimi zaman etkili bir teknik olarak göze çarpmaktadır. *Saklı Kitap*'ta anlatımı oluşturan tekniklerden biri mektup tekniğidir. Bu tekniklerin dışında monolog, diyalog, iç konuşma ve ironi gibi teknikler de eserin geliştirilmesinde kullanılan teknikler arasında yer alır.

2.1.6. İzlekler

Kora şeması üzerinden bakıldığında yazarın desteklediği tez, inanan insanların kendi inançlarını özgür bir şekilde yaşamaları gerektiği tezidir. Buna karşıt olarak sunulan karşıt değer ise laikliğin o zamanki yorumu sonucunda ortaya çıkan anlayışa göre kadınların saçlarını açması, daha açık giyinmesi, eğer buna uymuyorsa kamusal alan olarak tasvir ettikleri toplumsal her alanda dışlanmaları gerektiği düşüncesidir. Romanda genelde kadınlar ve başörtüsü ön planda olmasına rağmen dindar erkekler de (Gülistan'ın kocası Arslan gibi) çoğu zaman dindarlıkları sebebiyle okullarından ya da işlerinden atılmışlardır. Buradan hareketle romanın temel izleğinin dindarlık/jakoben laiklik çatışması üzerine kurulu olduğu söylenebilir. Roman adı da romandaki bu çatışmayı ve yazarın tezini destekler niteliktedir. *Saklı Kitap*, bir yandan Kuran'ın toplumsal belleğin alt katmanlarında yer aldığı ve onu zorla çıkarmanın imkânsız olduğu düşüncesiyle bağlantılıyken öte yandan bütün insanların bilinçaltında yatan, İslam öğretisinin fitrat olarak nitelediği bir yapıyı da ima eder. Jung'un kolektif bilinçdışı (Jung, 2006:144) dediği bu yapı, bütün insanlarda ortak bir yapının olduğu fikri üzerine kuruludur. Asıl çatışmayı oluşturan bu temel izleğin alt izlekleri olarak ikna odalarının kişiler üzerindeki travmatik etkileri, başını açarak ya da peruk takarak okula gidenlerin kendilerine özsaygısını yitirmesi, işinden atılanların parçalanmış hayatları, başörtüsü yasağı sebebiyle yurtdışına gidenlerin yaşadıkları zorunlu sürgünlük, mağdurların kendileri kadar ailelerinin de mağdur olması ve yaşadıkları acılar, mağdurların sadece eğitim ve iş hayatları değil özel hayatlarının da sekteye uğraması gibi birçok sosyolojik ve psikolojik yaralanmaların olduğu izlekler, alt izlekler olarak gösterilebilir. Bu izleklerin farklı versiyonlarına erkek yazarlar olması bağlamında özellikle Zeki Bulduk'un önce *Ayaküstü Sevişmeler* olarak yayımladığı sonra eklemeler yapıp adını değiştirerek yeniden yayımladığı *Boğazın Sularına Atılan Kitap* adlı romanında ya da Güray Süngü'nün *Mehmet'i Sakatlayan Serçe Parmağı* adlı romanında rastlamak mümkündür.

3. SONUÇ

28 Şubat romanları, her ne kadar diğer darbeleri işleyen romanlar kadar bilinmese de yaşanan acılarla araya girmesi gereken zamanın da dolması bakımından ancak yakın zamanda yazılmaya başlandı. Buna rağmen bu konuda kayda değer sayıda ve kalitede romanın yazıldığı söylenebilir.

Saklı Kitap, dindarlık/jakoben laiklik, başörtüsü sorunu, ikna odaları, kamusal alan, üniversiteden ihraç edilen akademisyen/öğrenciler, işinden atılanlar, yurtdışında eğitimine devam etmek zorunda kalmak gibi diğer 28 Şubat romanlarında da görülen temel izlekleri barındırır. Her romanın kurgusal yapısı romancının yeteneği ve eğitimi ile de bağlantılı olması bakımından farklılık gösterir, bu açıdan 28 Şubat romanları için genel bir kurgu yapısından söz etmek zordur. Bununla birlikte genel olarak *Saklı Kitap*'ta olduğu gibi darbeyi temsil eden kişilerin zorlamasına maruz kalan mağdurların başından geçenlerin işlendiği romanlar olduğu söylenebilir.

Saklı Kitap, modernist ve tezli bir romandır. 28 Şubat'ı işleyen diğer romanlar arasında anı-roman niteliği taşıyan romanlar olduğu gibi bilinç akışı yöntemi ve imgeler üzerine kurulu modernist romanlar ve postmodern nitelikler taşıyan romanlara da rastlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ş. (2005). *Roman sanatı ve roman incelemesine giriş*. Akçağ Yayınları.
- Assman, J. (2001). *Kültürel bellek/eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik*. (Çev. Ayşe Tekin). Ayrıntı Yayınları.
- Eraslan, S. (2016). *Saklı kitap*. Timaş Yayınları.
- Korkmaz, R. (2015). *Yazınsal okumalar*. Kesit Yayınları.
- Romanda mekânın poeziği. İçinde R. Korkmaz & V. Şahin (Ed.), *Romanda mekân*. Akçağ Yayınları.
- Tekin, M. (2001). *Roman sanatı ve romana unsurları I*. Ötüken Yayınları.
- Jung, C. G. (2006). *Analitik psikoloji*. (Çev. Ender Gürol). Payel Yayınevi.

ÇALIŞMANIN ETİK İZİNİ

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

1.yazarın araştırmaya katkı oranı %100'dür.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden bağlantı bulunmamaktadır. Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.